

Zprávy a informace

Ke 100. výročí narození prof. Františka Holešovského – teoretika ilustrace dětských knih a estetické výchovy

V povědomí odborné veřejnosti je Holešovský zapsán jako průkopník teorie ilustrace pro děti a teorie estetické výchovy, ale také jako protagonista bratislavského bienále, na němž se setkávali ilustrátoři z celého světa. Na přípravách těchto BIB, která byla pravidelně spojována s výstavou ilustrací, ale také se sympoziiem, se podílel s intenzivním zanícením, protože je považoval za nutnou podmínku teoreticky fundovaného bádání o ilustraci knih pro děti a mládež. Pevně je spjat s generací uměnovědců a pedagogů, kteří v 50. a 60. letech 20. století promýšleli koncepční, terminologické a metodologické otázky estetické výchovy a usilovali o teoretické zakotvení širokého pojetí estetické výchovy. V Praze to byli uměnovědci Antonín Sychra, Jaromír Uždil a B. S. Urban, na Ostravské univerzitě Vlastimil Uher a na Masarykově univerzitě v Brně Vladimír Jůva a Stanislava Kučerová. Také první významnější Holešovského práce spadají do této doby.

Nástin životního úsilí F. Holešovského

Holešovský patřil k osobnostem, jež spoluurčovaly atmosféru válečné a poválečné brněnské kultury. Oblast literatury reprezentovali vedle Františka Tenčíka a Oldřicha Audyho například N. Černý, V. Pazourek a R. Hrdlička, s nimiž Holešovský vydává v roce 1940 sborník *Literatura pro mládež*. Jím ovlivnili i kritickou praxi pražského *Úhoru*, který též usiloval o podporu kvalitní umělecké produkce pro děti a mládež. Holešovský přispívá do sborníku dvěma statěmi, jimiž otevírá pomyslné okno do světa leporel a ilustrací dětských knížek a přináší v tehdejší době zcela nové pohledy na uměleckou tvorbu pro děti. Jím významně ovlivnil vývoj ilustračního umění v evropském kontextu a podnítil i rozvoj české knižní kultury.

Je příznačné, že se jako vědecký pracovník v tomto oboru stal i členem Svazu výtvarných umělců, ač se sám výtvarnou činností nikdy nezabýval. Ti, kdož znali Holešovského mentalitu a způsob myšlení, nebyli překvapeni, že diapazon svého vědeckého zájmu stále rozšiřoval a ve svých analýzách

dospíval k zobecňujícím výsledkům, jimiž pomáhal vymezit základní problémové okruhy teorie ilustrace pro děti jako součásti teorie estetické výchovy. Dobře si byl vědom toho, že teorii ilustrace pro děti musí stavět na výzkumu, což nebylo tehdy samozřejmostí. Sám o svých záměrech vypovídá: „*Máme-li dále usměrňovat a aktivizovat styk dítěte s ilustrací, měly by být formy těchto setkání doprovázeny důsledným výzkumným postojem dospělých, který vlastně zakládá svébytnou metodu výchovné práce s ilustrací.*“ Zkoumá-li například na mateřské škole práci s obrazem, nesnaží se zjistit jen to, jak předškolní děti vnímají Ladovy a Strnadlovy ilustrace, ale usiluje o poznání obecnějšího dosahu, na jehož základě by mohl zkoumat výtvarné dílo jak z hlediska vývoje umění, tak i se zřetelem k mentálnímu obzoru malého dítěte. I tato rovina jeho výzkumných šetření byla pro něho jen východiskem k hledání způsobů, jak již v nejtútlejším věku stimulovat tvořivé dispozice dítěte, které by mohly v budoucnu sehrát roli při komplexním utváření jeho osobnosti jako bytosti harmonicky a smysluplně integrované. V působení dětské ilustrace tak hledá odpověď na otázku, jak je dítě (a po- tažmo dospělý jedinec) ovlivňováno uměním v nejširším významu slova, v celé jeho rozmanitosti a ve všech jeho proměnách.

Těž proto překládá v té době nejzajímavější a nejaktuálnější odborné, ale i beletristické práce a ujímá se vedení redakce takových časopisů, jakými jsou dětský časopis *Ohníček* a odborný časopis *Estetická výchova*. K vědecké práci na tomto poli ho přivedl ve 30. letech 20. století F. Tenčík (tehdy pracovník brněnského rozhlasu), tedy v době, kdy se dětskou literaturou ještě nezabýval. Holešovský však byl profesně již připraven. Jako absolvent učitelského ústavu vyučoval na obecných a měšťanských školách, a důvěrně tak poznal mentalitu dětí škol těchto stupňů. Ve 32 letech dokončuje na brněnské univerzitě studium práv (v roce 1936 je *iuris utriusque doctor*), dále však studuje: v roce 1948 (ve svých 44 letech) uzavírá externí studium estetiky a klasické archeologie – oborů, které odrážely jeho odborné zájmy adekvátněji a zjevně spoluutvářely i jeho vědecký profil. V té době již pracoval ve školské správě jako předseda *Zemské školní rady* a ředitel brněnského *Výzkumného ústavu pedagogického*. Rok před svým odchodem do důchodu obhajuje hodnost doktora věd (zemřel náhle a nečekaně 8. 2. 1985).

V listopadu 2004 uplynulo již 100 let od narození JUDr. et PhDr. F. Holešovského, DrSc., jehož jméno je úzce spjato s Masarykovou univerzitou – s její Pedagogickou fakultou, kde působil od roku 1965 do roku 1970 (kdy odešel do důchodu) jako profesor pedagogiky. Protože čněl nad průměrností a malostí tehdejších hybatelů fakultního dění, stala se z něho *persona inoptata*, a to se všemi průvodními konotacemi. Nahlížíme-li do curricula jeho života, s údivem zjišťujeme, že vlastně po celý svůj život studoval. Ještě v době, kdy jiní téhož věku začínají bilancovat a obhlížejí

výsledky své práce, Holešovský dokončuje (v 54 letech svého věku!) externí studium pedagogiky a psychologie svým druhým doktorátem (1958 philosophiae doctor) a zároveň získává i hodnost kandidáta věd. Kdo ho neznal důvěrněji, mohl nabýt dojmu, že se z něho stal věčný student. Holešovského však vedla ke studiu jeho zvědavost a nikdy neukojená touha po poznání – „*vášeň po poznávání je jeho mandragorou*“, jak se trefně vyjádřil Zdeněk Heřman (F. Holešovskému, 1984, s. 29). Jeho touha po rozšíření obzoru vědění není však motivována okázalou snahou kumulovat fakta a pyšnit se novými tituly. Studované obory volí uvážlivě a cíleně – jejich výběr je určen úsilím o postžení souvislostí, řádu a systému. Uvědomuje si totiž, že teprve průnik do pavučinné sítě psychologických a pedagogických vztahů mu otevře možnost zúročit poznání, jež mu dalo studium estetiky a archeologie, a učiní ho plně kvalifikovaným pro vědeckou práci v oblasti teorie estetické výchovy. O jeho nesmírné pracovitosti svědčí i to, že v době, kdy bylo Makarenkovo jméno zneužíváno k ideologizaci pedagogiky (mnohdy bez hlubší znalosti jeho pedagogického odkazu), Holešovský Makarenkovy sebrané spisy studuje a překládá.

Rozsah a smysl teoretického díla F. Holešovského

Rozsah jeho odborného a vědeckého zájmu je široký a obdivuhodný. Pokusíme-li se vymezit ho tematicky, dospějeme při výběru z jeho díla k následujícím okruhům:

- teoretické problémy estetické výchovy;
- teoretické problémy ilustrace;
- teorie české a slovenské ilustrace knih pro mládež;
- problémy literárně a výtvarně výchovné;
- teoretické otázky výchovy estetického vztahu k práci;
- otázky tvořivosti;
- zahraniční ilustrace a ilustrátoři.

Z této tematické řady můžeme vyčlenit čtyři základní oblasti. Vztahují se:

1. k obecným otázkám estetické výchovy;
1. k problémům literárně a výtvarně výchovným;
2. k fenoménu kreativity ve výchově;
3. k otázkám pracovní výchovy.

Ad 1:

V knize *K systému estetické výchovy na národní škole*¹ zúročuje výzkumný materiál, který vytěžil z vlastního experimentálního vyučování na moravských venkovských školách, a ukazuje, že soustavná estetickovýchovná

¹ K systému estetické výchovy na národní škole. Výtvarně-estetická výchova ve 2. ročníku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. 233 s.

činnost rozvíjí jak estetické city, vkus a poznání, tak i duševní kvality vychovávaného: paměť, pozornost a představitivost. V zájmu dosažení komplexnosti působení uměleckého díla a v souvislosti se snahami o zvýšení efektivity a zintenzivnění školní estetické a umělecké výchovy promýšlel obecné otázky koordinace všech prvků výchovné a vzdělávací práce po stránce obsahové, předmětně situační, psychologické a metodické. Přitom takto koncipovanou koordinací šel k výchovnému systému, který nepromýšlel jen teoreticky, ale uváděl jej do povědomí široké učitelské a vychovatelské obce i tím, že celých deset let spolutvářel podobu odborného časopisu *Estetická výchova*. Jako jeho šéfredaktor prosazoval úzkou kooperaci izolovaných uměnovědných a uměnovýchovných disciplín a snažil se prezentovat estetickou výchovu v celé její šíři. Svůj pohled na komplexní a systematicky prováděnou estetickou výchovu uložil do spisu *Zum System der ästhetischen Erziehung*².

Teoretickým aspektům estetické výchovy (v aplikaci na výchovu v mateřské škole) věnoval svoji habilitační práci *K podstatě a prostředkům estetické výchovy v předškolním věku*³. Pojem „estetická výchova“ v ní vymezuje „... jako plánovité a systematické působení na člověka s cílem vést jej k stále plnějšímu estetickému osvojování skutečnosti“ (s. 9). Toto osvojování by mělo mít podobu činnosti orientované ke třem oblastem: k práci, k přírodě a ke společenským vztahům. Vedle umění jako estetickovýchovného prostředku zdůrazňuje význam estetického osvojování mimoumělecké reality, jejíž výchovná potence není pedagogickou teorií doceněna dodnes. V reakci na tehdejší snahy redukovat výchovu uměním jen na poznávací nebo praktickou činnost akcentuje (jako specifičnost výchovy uměním) jejich vzájemnou propojenost a oboustrannou podmíněnost.

V jednom ze svých stěžejních a nejobsáhlejších děl *Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia*⁴ uvažuje o vztahu cílů a úkolů výchovy a objasňuje, v čem existuje logický rozdíl mezi oběma pojmy (s. 11): „... Při dílčích cílech je to směr vpřed (stanovíme si dílčí cíle, kterých třeba dosáhnout), při úkolech je to směr od cíle k činnosti (které úkoly je třeba splnit, aby bylo dosaženo cíle), ale také od činnosti vpřed (úkoly, které máme před sebou, ale které stanovil cíl).“ Kromě toho, že se v něm pokusil jako jeden z prvních teoretiků estetické výchovy formulovat konkrétní estetickovýchovné cíle, je tato práce významná i tím, že v ní předestírá celou řadu teoretiky opomí-

²Zum System der ästhetischen Erziehung. Untersuchungsergebnisse zur ästhetischen Erziehung in allen Bereichen der Unterstufe. Berlin: Volk und Wissen, 1963. 212 s.

³K podstatě a prostředkům estetické výchovy v předškolním věku. Knihy pro nejmenší. [Habilitationní práce.] Praha: Univerzita Karlova, 1960.

⁴Ciele estetickej výchovy a ich konkretizácia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1967. 260 s.

jených pedagogických problémů vyžadujících výzkumné experimentální bádání. Nikoli náhodou stanovil jako hlavní úkol *Laboratoře pro pedagogický výzkum* studium cílů výchovy. Toto jím vedené vědeckovýzkumné pracoviště připravilo proto v roce 1969 mezinárodní sympozium pod názvem „*Problematika cílů výchovy, zejména se zřetelem k výchově estetické*“. Otázky, které ve svém příspěvku tehdy otevřel (čas. *Pedagogika*, 1971), jeví se nám i dnes aktuální, především proto, že současná teorie výchovy necítí potřebu se jimi zabývat, a tak zůstávají neřešené.

V úsilí o terminologické zpřesnění pojmů reaguje na tendence některých teoretiků výchovy, kteří ztotožňovali pojem *umělecká výchova* s pojmem *estetická výchova*. Například na rozdíl od Josefa Váni v nich nespatřuje ekvivalentní pojmy, které bychom mohli libovolně zaměňovat. Ve stati *K pojmu estetické a umelecke výchovy* (v knize *Ciele estetické výchovy*, s. 15 a násl.) své stanovisko zdůvodňuje a jako neadekvátní k obsahu a úkolům estetické výchovy zaměňování těchto termínů odmítá stejně jako V. Uher a S. Kučerová. S pozoruhodným osobitým nadhledem završuje (po téměř čtyřiceti letech vědecké práce) svoje vidění umění a estetické výchovy v roce svých osmdesátin monografií *Paleta krásy*.⁵

Ad 2:

V útlé knížce *Naše ilustrace pro děti a její výchovné působení*⁶ poučeně a na profesní úrovni charakterizuje přední české výtvarníky a jejich ilustrace. Osobitě a s nedocenitelným citem pro širší hodnoty české ilustrace a specificky dětské ilustrace, se smyslem pro všechny složitosti kontaminace slova a obrazu při tvorbě dětské knihy, ale i se zřetelem k věkovým zvláštěstím malých čtenářů je představen např. J. Lada, J. Trnka, A. Strnadel, K. Svolinský, A. Zábranský, C. Bouda, O. Sekora, O. Janeček, ale i Josef Čapek, A. Hoffmeister a Z. Seydl. Nesnaží se imponovat výčtem jejich děl, ale zamýšlí se nad tím, jak jich využít výchovně s plným zúročením jejich umělecké kvality.

Současně se ovšem věnuje i recenzní a literárně-výtvarné kritické činnosti: v desítkách statí komentuje a hodnotí nové ediční počiny a pronáší úvodní slova na vernisážích výstav knižních ilustrací v Praze a na bratislavském bienále. (V intencích těchto snah volil již v roce 1971 i název své tehdy vydané práce – *Tvár a reč ilustrácie pre deti*⁷.) Vydává *Besedy o ilustráciách a ilustrátoroch*⁸ a *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*⁹, a to v době,

⁵ *Paleta krásy*. Praha: 1984.

⁶ *Naše ilustrace pro děti a její výchovné působení*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960. 75 s.

⁷ *Tvár a reč ilustrácie pre deti*. Bratislava: Mladé letá, 1971. 200 s.

⁸ *Besedy o ilustráciách a ilustrátoroch*. Bratislava: Mladé letá, 1980. 202 s.

⁹ *Glosy k vývoji české ilustrace pro děti*. Praha: Albatros, 1983. 268 s.

kdy se vede skrytý a nenápadný boj o podobu dětské knihy a kdy je kniha vystavena ostrému konkurenčnímu tlaku televize a filmu. Sleduje v ní konflikty názorů a hodnot, jež provázely proces tvorby ilustrací od alšovských počátků moderní české ilustrované knihy až k tehdy vydávaným knižním artefaktům. Významně tak ovlivňuje způsob nazírání a hodnocení ilustračního umění nejen doma, ale i ve světě. Uvědomuje si, „... že pro další vývoj naší ilustrace budou rozhodná naše měřítka a ne zřetele uplatňující se na mezinárodních setkáních“ (Zlatý máj, 1978).

Již názvem nejvýznamnější své práce z této oblasti – *Ilustrace pro děti. Tradice, vztahy, objevy*¹⁰ – naznačuje její netradiční koncepci. Při svých analýzách obecných a speciálních otázek ilustrace v knihách a časopisech určených dětem zachovává rovnovážný zřetel jak k tvůrcům výtvarného a literárního díla, tak k jejich adresátovi – k dítěti jako čtenáři a divákovi. Má vždy na mysli též estetickou a výchovnou funkci ilustrované dětské knihy jako integrovaného a komplexního uměleckého díla. Odmítá umělecká díla, která nevytvářejí prostor pro estetický prožitek a tvořivé myšlení (domýšlení), a v důsledku toho odmítá i výchovu, která dítě neaktivizuje, nepodporuje jeho kreativitu a touhu svobodně experimentovat. Proto též ostře vystupuje proti všem formám nehodnotného umění, proti kýčovitosti výtvarné, literární i proti ilustračním výtvorům podléhajícím komercializaci. Ne každému úzce zaměřenému teoretikovi je však dáno, aby v pravou chvíli překročil hranice svého teritoria, „osvobodil se ze zajetí“ dílčích údajů, a přitom z nich dokázal tvořivě a inspirativně těžit v široce pojatých literárně-výtvarných, uměnovědných a uměnovýchovných rozhledech, jež uložil do svých posledních a nejvyzrálejších spisů *Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež* a *Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež*¹¹.

Ad 3:

Spontánní zájem o psychologii přivádí Holešovského nejen k jejímu univerzitnímu studiu, ale též k plnému pochopení Dostojevského (viz *Zlatý máj*, 1981). Nad jeho literárním dílem se sešel s rakouským malířem českého původu **Alfredem Kubinem**¹², s nímž navázal úzký osobní vztah (dopisy, které si v letech 1942–51 vyměnili, zveřejnil). Odtud se pak odvíjí i jeho snaha zmocnit se fenoménu kreativity teoreticky. Tvořivost vnímá jako permanentního průvodce ontogenetického vývoje člověka: „... existuje

¹⁰ Ilustrace pro děti. Tradice, vztahy, objevy. Praha: Albatros, 1977. 296 s.

¹¹ Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež. Praha: 1985.

Čeští ilustrátoři v současné knize pro děti a mládež. Praha: Albatros, 1989. 455 s.

¹² Alfred Kubin. Z mého života a z mé dílny. Výběr textů a reprodukcí, překlad a poznámky F. Holešovský. Praha: Odeon, 1983. 324 s.

Alfred Kubin und die tschechische Kunst. Ein Briefwechsel an den Jahren 1942 bis 1951 zwischen A. K. und Fr. Holešovský. Linz: Stadtmuseum, 1983. 72 s.

v každém jedinci a čeká pouze na příhodný okamžik, aby se uvolnila a projevila“.

Ad 4:

Doslova průkopnický charakter mají jeho dvě teoretické studie věnované estetickovýchovným aspektům práce se zvláštním zřetelem k práci fyzické: *Estetický vztah k práci a jeho význam ve výchově* a *Výchova estetického vztahu k práci*¹³. V první z nich publikoval (na základě výsledků vlastního výzkumu) novou koncepci pracovní výchovy se zvýrazněním jejich estetických účinků, aniž by ovšem toto vzájemné propojení estetického a pracovního výchovného úsilí nabylo podoby pouhé „přidané hodnoty“.

Bibliografický soupis díla prof. Holešovského registruje více než 284 titulů dokumentujících jeho uměnovědné, uměnovýchovné a estetickovýchovné bádání. Vyjímáme z nich především ty práce, které ani na počátku 21. století neztratily svůj inspirativní náboj.¹⁴

Závěrem

Holešovský byl uměnovědec a pedagog nebývale vytříbeného vkusu a estetického citu, který se nedá získat studiem na žádné univerzitě. Jeho práce vyžadují vážné a soustředěné studium. Protože v nich autor nepetrifikuje zažitá a ustálená názory, ale naopak provokuje jimi k zamýšlení, jsou s to získat pozornost odborníků hned několika oblastí: uměnovědců, psychologů a pedagogů, ale i výtvarníků a umělců slova. Při jejich studiu si lze nepochybně učinit povšechnou představu o názorové orientaci a šíří poznání jejich autora, dokonce můžeme vytušit i jeho subjektivní prožitky, kterými bylo takové poznání motivováno a provázeno, ale jen těžko vytušíme, jakou cestou musel projít, než mohl o pojednávaných jevech vypovídat s tak širokým přehledem. Jako kritik byl otevřený a přístupný novým i měnícím se pohledům. Ve svých pětasedmdesátinách o tom vypovídá (Čeští ilustrátoři dětem, *Zlatý máj*, 1979, roč. 23, č. 6, s. 352–355.): „*Zásadní rozdíly v nazírání na umělecké jevy budou vždy existovat, ale naše hlediska se postupně mění . . . mé útoky proti kýči byly někdy nespravedlivě prudké. Dnes bych byl možná tolerantnější.*“

Měl zvláštní schopnost přitáhnout k sobě lidi dělné a oddané svým předsevzetím. Byl to člověk vzácně lidský a vždy ochotný vyslechnout starosti druhého, poradit (se skromností jemu vlastní) a pomoci. Také díky jeho

¹³Estetický vztah k práci a jeho význam ve výchově. In *Za těsnější spojení školy se životem*. Sborník. Brno: Pedagogický institut, 1962, s. 3–75.

Výchova estetického vztahu k práci. In *Sborník prací pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně*. Pedagogika – psychologie. Sv. 5. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1964, s. 3–101.

¹⁴Výběrovou bibliografii naleznete v publikaci Františka Holešovskému k 80. narozeninám, 1984.

osobním vlastnostem se stále daří udržet v odborných kruzích vážnost a úctu k jeho dílu a ve vzpomínkách jeho přátel, žáků a následovníků obraz vzácného člověka. A protože jsem měl příležitost (díky příznivé shodě okolností) pracovat v jeho blízkosti a pod jeho moudrým, nesvazujícím a inspirujícím vedením, poznal jsem i způsob jeho uvažování. Jemu také vděčím za to, že jsem si mohl již v prvních svých pracích ověřit jeho metodologické krédo, které fungovalo jako odborný svorník našeho přátelského vztahu: *zkoumat jevy v širších mezioborových souvislostech*. I proto vedl diskuse v intencích široce pojaté estetické výchovy a v atmosféře názorové tolerance a vždy vítal nekonvenční názory a nekonformní postoje.

Literatura

- Františku Holešovskému k 80. narozeninám*. K vydání připravil Z. Heřman. Výběrovou bibliografii sestavila E. Žižková. Praha: Albatros, 1984. 64 s.
- CHALOUPKA, O. František Holešovský. In CHALOUPKA, O., VORÁČEK, J. *Kontury české literatury pro děti a mládež*. Praha: 1979, s. 165–166.
- KÜNNEMANN, H. František Holešovský oder: Theorie und Praxis des Bilderbuches in der ČSSR. *Bulletin Jugend + Literatur*, 1978, č. 4, s. 15–17.
- NEFF, O. O době minulé, současné i budoucí. *Zlatý máj*, 1979, č. 4, s. 218–221.
- RAAB, R. Holešovský František. In DODERER *Lexikon der Kinder – und Jugendliteratur*. Bd. I. Weinheim: Beltz, 1975, s. 564–565.
- SŁOŃSKA, I. Ilustracja w czeskich podręcznikach. *Przegląd pedagogiczny*, 1971, č. 1, s. 141 až 144.
- SPOUSTA, V. Vzpomenete si na prof. Františka Holešovského? *Universitas*, revue Masarykovy univerzity v Brně, 2000, č. 2, s. 13–14.

Vladimír Spousta

Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů

V rámci řešení projektu „Intervence do procesu rozvíjení pedagogických dovedností studentů učitelství v průběhu jejich praxe na fakultní škole“ (GAČR 406/03/1349) byla v únoru 2004 uspořádána na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně mezinárodní konference s názvem „**Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů**“. Katedra pedagogiky a Centrum pedagogického výzkumu vydaly z této akce sborník¹, v němž jsou otištěny příspěvky účastníků. Navazuje tak na sborník z mezinárodní konference, která se na téže fakultě uskutečnila v dubnu 2002 pod názvem „Úloha fakultního cvičného učitele a fakultní cvičné školy v přípravě budou-

¹HAVEL, J., JANÍK, T. (ed.) *Pedagogická praxe v pregraduální přípravě učitelů*. Sborník z mezinárodní konference konané dne 24. února 2004 na PdF MU v Brně. Brno: MSD, 2004, 192 s. ISBN 80-210-3378-9.

cího učitele“². Editoři si kladou za cíl přispět k objasnění významu, funkce a zejména možností pedagogické praxe v učitelském studiu.

V úvodních příspěvcích věnují autoři pozornost problematice praxí v rovině teoretické. *Josef Maňák* pojednává o vztahu teorie a praxe, který je odedávna jednou z klíčových otázek učitelského vzdělávání. *Oldřich Šimoník* řeší problematiku pedagogických praxí v kontextu pregraduální přípravy a navrhuje důsledně přehodnotit učitelskou pregraduální přípravu jako celek. K tomuto přehodnocení přispívá *P. Urbánek* svou analýzou důsledků působení paralelního a konsekutivního modelu přípravného vzdělávání učitelů na realizaci praktické přípravy.

Realizační rovinu praxí podloženou jasně definovanými teoretickými východisky představuje *B. Kasáčová* v konceptu reflexivní přípravy učitelů, která je významným fenoménem v procesu studentova stávání se učitelem. Její kolega *Š. Porubský* se věnuje teoretickým východiskům koncipování pedagogicko-didaktické přípravy studentů učitelství z hlediska osvojování si učitelských dovedností při vytváření individuální koncepce výuky. *Jan Štláva* v závěru této části podtrhuje význam pedagogické praxe v přípravě budoucích učitelů, poukazuje na současnou situaci a uvádí možnosti zlepšení.

Nejobsáhlejší část sborníku je věnována příspěvkům, které seznamují s modely praktické přípravy na různých institucích připravujících učitele v České republice, na Slovensku a v Rakousku. *Radka Wildová* prezentuje současnou situaci v praktické přípravě studentů učitelství 1. stupně ZŠ na PdF UK v Praze, která prochází komplexní proměnou všech složek, včetně přípravy praktické. Model praktické přípravy na liberecké fakultě, který patří k nejpropracovanějším v ČR, představuje *J. Mikešová*. O některých přístupech ke koncipování praxe v přípravě učitelů 1. stupně ZŠ na Slovensku informují *M. Špánik* (PdF TU v Trnavě), *J. Ivanovičová* (PdF UKF v Nitře) a *A. Doušková* (PdF UMB v Banské Bystrici), která navazuje na teoretická východiska Š. Porubského.

Trojice autorů *J. Budiš*, *I. Plucková* a *J. Štláva* z PdF MU v Brně se pokouší o inovační pohled a předkládají nový návrh organizace pedagogické praxe v rámci pětiletého dvoustupňového studia. Příspěvky *K. Blažové*, *M. Švecové* (PřF UK v Praze) a *S. Kontírové* (PřF UPJŠ v Košicích) se zabírají cíli, druhy, základními formami a organizací pedagogické praxe studentů oboru učitelství všeobecněvzdělávacích předmětů na těchto přírodovědeckých fakultách. Zajímavý pohled a srovnání koncepcí praktické

---

²Janík, T. (ed.) *Úloha fakultního cvičného učitele a fakultní cvičné školy v přípravě budoucího učitele*. Brno: MSD, 2002. ISBN 80-86633-01-2.

přípravy budoucích učitelů na rakouských pedagogických akademiích a na vídeňské univerzitě nabízejí příspěvky *T. Janíka* a *K. M. Pollheimera*.

Následující příspěvky věnují pozornost aktérům, které se na realizaci pedagogických praxí přímo podílejí, tj. studentům učitelství, cvičným učitelům a okrajově i fakultním metodikům. *Václav Klopal* srovnává obecné představy o kvalitách cvičných učitelů s realitou, která možná neplatí jen v Olomouci. Úlohou cvičného učitele a otázkou, jak cvičný učitel studenta vnímá, se zabývá *J. Bělohradská*. Možnosti monitorování pedagogických interakcí ve škole pomocí metody videotréninku prezentuje *M. Miková*. Dalším nástrojem a produktem pedagogické praxe v procesu rozvíjení pedagogických dovedností je portfolio, o jehož využití v hodnocení studentů učitelství pojednává *Š. Chudý*. *Jana Škrabánková* připojuje informaci o průběhu pedagogické praxe z pohledu cvičného učitele a *P. Pecina* se věnuje problematice osobnosti tvořivého učitele a tvořivého žáka.

V poslední části sborníku jsou zařazeny příspěvky, které prezentují výsledky výzkumů a šetření uskutečněných v průběhu či při reflexi pedagogických praxí. Na jejich základě je možné praktickou přípravu učitelů dále zefektivňovat. *Jiří Havel* a *Kateřina Vlčková* předkládají výsledky přípravného výzkumu, v němž byly zkoumány faktory ovlivňující rozvíjení profesních dovedností učitelů. V dalším příspěvku *Š. Maleňáková* a *V. Vilímová* představují analýzu didaktických a praktických dovedností studentů tělesné výchovy. *Hana Horká* na základě svého šetření poukazuje na potřebu systematické a profesionálně vedené kultivace osobnostních kvalit a sociálních dovedností učitelů. Konečně *B. Fabiánková* prostřednictvím výsledků šetření v rámci seminářů z oborových didaktik a během souvislé pedagogické praxe přispívá k optimální volbě pedagogických intervencí.

Z výčtu publikovaných příspěvků je zřejmé, jak široké a nekonečné je téma pedagogických praxí. Vždyť v učitelských studijních programech bychom jen obtížně hledali cokoliv, co by alespoň nějak nesouviselo s praktickou přípravou. O to více si vážíme zájmu a odhodlání všech kolegů, kteří se na jejím zkvalitňování podíleli, podílejí a jistě i nadále budou podílet.

Jiří Havel a Tomáš Janík

Konference Konzultanti rozvoje škol – Od pilotního projektu k systémové školské politice?

Organizační poradenství pro školy zatím nemá v českém školství tradici. Jaké výzvy přináší toto téma pro české prostředí a jaké s ním mají zku-

šenosti v některých zahraničních zemích, to naznačila konference, která se uskutečnila dne 3. listopadu 2004 v aule Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Konference byla jedním z výstupů a završením téměř dvouletého rakousko-českého projektu, jehož hlavním obsahem bylo vzdělávání konzultantů rozvoje škol. Na projektu i konferenci se podíleli rakouské K-education, Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Vzdělávací a poradenské centrum téže univerzity. Záměrem konference bylo upozornit na toto – v českém školství zatím spíše opomíjené – téma, podpořit zájem odborné veřejnosti o něj a nabídnout některé výsledky a zkušenosti z právě ukončeného pilotního projektu.

Po uvítání účastníků děkanem FF MU Janem Pavlíkem dostali slovo lektori projektu. Milan Pol (FF MU) hovořil o situaci v českém školství a o možnostech rozvoje organizačního poradenství v českém prostředí. Dietmar Osinger a Katharina Soukup-Altrichter (vídeňský Pedagogický institut) dali nahlédnout do hlavních zásad systemického (resp. systémového a konstruktivistického) přístupu, v jehož duchu bylo vzdělávání poradců vedeno.

Druhý blok příspěvků byl věnován prezentacím samotných účastníků projektu: pracovním týmům z Brna, Olomoucka, Ostravska, Těšínska, Vysočiny a Zlínska. Zmíněné týmy, povětšinou pracovníci dnes těžce zkušných Pedagogických center, seznámily téměř sedmdesát účastníků konference s jejich zkušenostmi z projektu a s některými výsledky práce v terénu – konkrétní spolupráce s pilotními školami. Ty posléze doplnily dalšími zajímavými dokumenty a materiály ve formě panelů a posterů – nabídek poradenských služeb školám. Součástí konference bylo i předání certifikátů absolventům zmíněného vzdělávacího programu pro školní konzultanty.

O zkušenostech s rozvojem školního organizačního poradenství v některých evropských zemích informovali v odpoledním bloku zahraniční hosté z Maďarska, Rakouska, Slovenska a Slovinska. Diskuse v závěru jednotlivých bloků se týkaly především otázek efektivity školního organizačního poradenství, financování, odborné kvality konzultantů, psychologických a sociálních aspektů nabízení a přijímání pomoci apod. V závěrečném slovu pak Milan Pol shrnul hlavní body a výstupy z konference, upozornil na některé polemické otázky a vyjádřil naději, že se organizačnímu poradenství školám dostane jasné a účinné podpory i v českém prostředí.

Projekt *Příprava konzultantů rozvoje škol* otevřel nové téma, které reaguje na často navenek proklamovanou, avšak dosud nedostatečně saturovanou potřebu škol – potřebu jejich vnější podpory v autonomním rozvoji. Nabídka vzdělávacího programu pro školní konzultanty je jedním z novátorských počínů, který zohledňuje specifika českého školského prostředí a přitom nabízí zkušenosti zahraničních partnerů. Konference jasně naznačila

potenciál organizačního poradenství pro školy, jehož rozvoj jistě zasluží nemalou pozornost nejen praktiků (ředitelů škol, lektorů, konzultantů), ale i dalších pracovníků na úrovni školské politiky a její implementace.

Bohumíra Lazarová